לא הולך לשום מקום: הכוח של חיזבאללה בממשלה החדשה בלבנון

written by אלי קלוטשטיין | 12.02.2025

מבוי סתום ארוך הגיע אל קיצו בשבת האחרונה בלבנון כאשר הנשיא הטרי, גנרל ג'וזף עאון, מפקד הצבא עד לא מזמן, הכריז על הקמתה של ממשלה חדשה במדינה וחתם על צו לפירוק הממשלה הקודמת בראשות נג'יב מיקאתי. במעשה זה הוא סיים ריק שלטוני בן יותר משנתיים, שבמהלכו כיהנה בביירות ממשלת מעבר, וגם נשיא טרם מונה לתפקידו. עאון בירך על הקמת הממשלה, והביע את שביעות רצונו מהצלחת המגעים בין הסיעות השונות שמרכיבות אותה. לדבריו, חברי הממשלה החדשה "אינם פוליטיים, וישרתו את אזרחי לבנון, שכן מטרתם היא האינטרס הלאומי של המדינה".

על מלאכת הרכבת הממשלה הופקד נואף סלאם, דיפלומט ומשפטן לבנוני ממוצא סוני, שעבר שלל תפקידים בולטים בשירות הציבורי של מדינת הארזים לפני שהגיע לתפקידו הנוכחי: הוא היה השגריר באו"ם, וגם שימש כנשיא מועצת הביטחון של האו"ם וסגן נשיא העצרת הכללית של הארגון הבינלאומי. בתפקידו נחשב סלאם בעל עמדות עוינות לישראל גישה שהמשיך בה גם בתפקידו האחרון כנשיא בית הדין הבינלאומי לצדק בהאג (ICJ). בשבתו כשופט בבית הדין הצביע סלאם 210 פעמים נגד ישראל, האשים אותה בטרור וב"אפרטהייד". במסגרת תפקידו זה גם הוביל את ההחלטות של בית הדין נגדה במהלך המלחמה.

בזירה הלבנונית סלאם מוערך, ולמרות עמדתו כלפי ישראל מינויו נחשב כמכה דווקא לחיזבאללה. לתפקיד ראש הממשלה, לפי החוקה בלבנון, נבחר תמיד אזרח סוני, אך סלאם הוצנח לתפקיד ללא תמיכת הגוש השיעי, ומבלי שהיה כלל המועמד המועדף על הסיעות השיעיות אמל וחיזבאללה. הוא הרכיב את הממשלה, לטענתו, מאנשים שאינם מתכננים לרוץ בבחירות לפרלמנט בעתיד ואינם חברים בו כעת, כך שזו אמורה להיות ממשלה א-פוליטית.

מינויו של סלאם, מכל מקום, עורר תקווה שלבנון תוכל לצאת לדרך חדשה, לשקם את המדינה ומוסדותיה, ולהתגבר על המשבר הכלכלי העמוק שבו היא נתונה. עם הקמת הממשלה נתן לכך סלאם הד בדבריו, כאשר ציין שהוא מקווה לעמוד בראש "ממשלת הצלה ורפורמה". הוא הבטיח לבנות מחדש את האמון עם הקהילה הבינלאומית, שנפגע עקב המלחמות עם ישראל, המצב הכלכלי הקשה והשחיתות שפשתה במדינה, וכן בין מוסדות המדינה ואזרחיה. "רפורמה היא הדרך היחידה להציל את לבנון", הוסיף סלאם, שהתחייב גם לשקם את הדרום ההרוס וליישם רפורמות שונות. "הממשלה תקדיש את עצמה לעבודה בונה, ולא לסכסוך", הוא הבטיח.

הממשלה החדשה כוללת 24 שרים שמגיעים ממגוון רקעים, כולל אנשי מקצוע מתחומי הפוליטיקה, החינוך, הביטחון, הבריאות והכלכלה. מכהנות בה חמש נשים כשרות, בעוד שבזו

הקודמת הייתה רק אישה אחת. הרכבה משקף את הגיוון החברתי במדינה שבה יש זרמים אתניים רבים. אלא שפרט אחד מעיב על האווירה החגיגית: הגוש השיעי בממשלה החדשה, שכולל את תנועת אמל ואת חיזבאללה, קיבל חמישה מינויים לשרים.

למרות המלחמה נגד צה"ל בקיץ האחרון, חיזבאללה הצליח לשים את ידיו על שני תיקים בממשלה, כולל תיק הבריאות שנחשב אחד החשובים בממשלה החדשה. שני השרים בממשלה החדשה שמזוהים עימו הם רופאים, אנשי מקצוע נחשבים, אך עצם הימצאותם בקואליציה משדרת מסר שחיזבאללה עודנו כאן, ואף שספג הפסד בזירה הצבאית הוא מחזיק בכוח פוליטי ניכר במדינה. למעשה, גם בממשלה הקודמת עמד מספר השרים השיעים על חמישה, כך שכוחם כלל לא נגרע.

יתרה מכך, הכללתו של חיזבאללה בממשלה החדשה נעשתה באופן חד ומתריס מול ההתנגדות הפומבית והברורה שהביע הממשל החדש בארה"ב לצירוף ארגון הטרור לקואליציה. וושינגטון, באמצעות סגנית השליחה האמריקנית למזרח התיכון, מורגן אורטגוס בעבר דוברת מחלקת המדינה האמריקנית, שהתגיירה במהלך שהותה בבגדד לצורך מחקר על היהדות הבהירה את מורת רוחה מהאפשרות שחיזבאללה יהיה חלק מהממשלה.

אורטגוס ביקרה בלבנון בסוף השבוע שעבר, והשמיעה דברים שרבים בביירות לא אהבו לשמוע תוך שהיא מבהירה מה "הקו האדום" מבחינת ארה"ב. "ישראל הצליחה להביס את חיזבאללה, ואנחנו משבחים אותה על כך. ארה"ב מחויבות לשותפות וידידות עם ממשלתה החדשה של לבנון, ואנחנו נחושים להחליש את השפעת חיזבאללה. הוא לא יכול להיות חלק מהממשלה הלבנונית, העידן הזה נגמר", ציינה אורטגוס, שהוסיפה כי היא מצפה לנסיגת צה"ל מדרום לבנון בשבוע הבא. לדבריה, אין מה לחשוש עוד מחיזבאללה, שכן הוא "הובס צבאית".

נביה ברי, יושב ראש בית הנבחרים הלבנוני, נפגש עם אורטגוס בשהותה בלבנון, בזמן שכלי התקשורת במדינה התרעמו על כך שהיא ענדה טבעת ועליה מגן דוד במפגש עם הנשיא עאון. ברי, יושב ראש תנועת אמל השיעית, הדגיש בפגישתו עם השליחה כי ישראל היא "רוע טהור", וציין כי "ההתנגדות" תהיה התשובה להמשך של שהות צה"ל במדינה. אם כן, ודאי שהוא לא אהב את דבריה של השליחה האמריקנית מאוחר יותר על תבוסתו של חיזבאללה, וכמו רבים אחרים ייתכן שראה אותם כ"התערבות בענייניה הפנימיים של לבנון".

אין גוש חוסם

שילובו של חיזבאללה בממשלה הוא רק סימן נוסף לעובדה שבישראל מבינים היטב: חיזבאללה ספג מכה אנושה, אך הוא לא הובס.

צריך להבין גם שהמכה שקיבל כפולה במישור הצבאי אך גם הפוליטי. לפי נתוני צה"ל, הוא איבד מאות חיילים ואלפים רבים של אמצעי לחימה, 80 אחוז מהטילים המדויקים וארוכי הטווח שלו, וכמעט שיעור דומה של הרקטות קצרות הטווח. הוא אומנם מחזיק בנשק רב, ובכוחות

בסדר גודל של כעשרת אלפים לוחמים פעילים לכל הפחות, אולם איבד חלק גדול מהנהגתו הצבאית כולל במתקפות הביפרים ומכשירי הקשר, שהשביתו חלקים ניכרים משדרת הפיקוד המנוסה והוותיקה שלו.

נפילת משטר אסד בסוריה גזלה ממנו בן ברית מרכזי וגם את נתיב הגישה המרכזי של איראן למדינה, שאפשר לה לחמש את ארגון הטרור. בנוסף, נפילת אסד גדעה את הרווחים של חיזבאללה מהברחת קפטגון, שהמשטר הסורי היה ממייצריו הגדולים.

חיזבאללה עסוק בימים אלה בהכנות לקראת הקבורה של שני מנהיגיו הקודמים: זה ששלט ביד רמה בארגון ארבעים שנה, חסן נסראללה, ויורשו ובן דודו האשם ספי א-דין, שהיה בתפקיד ימים ספורים בלבד. אובדן ההנהגה הייתה אחד התהליכים שהפחיתו וצמצמו את השפעתו של הארגון בלבנון עצמה, שהידרדרה לרמה כזו שניתן היה לבחור נשיא וראש ממשלה ללא הסיוע שלו, לראשונה זה שנתיים.

אלא שהעובדה שהממשלה החדשה כוללת שני שרים של חיזבאללה, וחמישה שרים שיעים בסך הכול, משדרת שלמרות התקווה של המערב בלבנון אין חדש תחת הארז. מה שהיה עשוי להמשיך להיות, וזה תהליך שצריך להדאיג את ישראל, וגם גורמים מערביים אחרים.

מעניין לראות שבדיווחי התקשורת הבינלאומית על הקמת הממשלה בסוף השבוע הוצנע חלקו של חיזבאללה בממשלה. סוכנויות הידיעות הגדולות לא ציינו שנכלל בקואליציה החדשה, ובמקום זה רק כתבו שתנועת אמל קיבלה אפשרות לבחור ארבעה שרים, וגם זכות וטו על החמישי. לכאורה, בדיווחים אלה תנועת אמל קיבלה את כל חמשת השרים השיעים, וחיזבאללה אינו בפנים. בנוסף, הרבה מאוד מהדיווחים הדגישו שמינויים של סלאם ועאון התאפשרו בעקבות השינוי הפוליטי המהותי בלבנון מבלי שצוין שחיזבאללה עודנה חלק מהממשלה. היו כלי תקשורת שאפילו הגדילו לעשות, ופרסמו ניתוחים ופרשנויות מלומדים על ההזדמנות הגדולה שנוצרה בלבנון כעת, כאשר ממשלה חדשה הוקמה מבלי שנציגי חיזבאללה מכהנים בה כשרים.

כל זה, כמובן, אינו נכון. אז מדוע התקשורת הבינלאומית כמעט אינה עוסקת בכך? מדוע האמריקנים אינם מרימים קול זעקה? האם זו הוראה מגבוה שנועדה למנוע מבוכה לשליחה האמריקנית, או שאולי זהו רצון להתעלם מהמציאות הכואבת? השגרירות האמריקנית בביירות אפילו בירכה על הקמת הממשלה בציוץ ברשת X, והכריזה כי "לעם הלבנוני מגיעה ממשלה שתבנה מחדש את מוסדות המדינה, תילחם בשחיתות ותיישם רפורמות נחוצות".

טל בארי, מנהל המחקר במרכז המחקר עלמא, המתמקד בלבנון וחיזבאללה, מסכים עם הטענה שאין הרבה חדש בממשלה הטרייה בביירות. "בדומה לממשלה הקודמת, גם בממשלה החדשה חברים חמישה שרים שיעים, אשר נבחרו ישירות על ידי 'הצמד השיעי' חיזבאללה ואמל", כתב בארי, "כמו בממשלה הקודמת, גם בנוכחית חלוקת השרים השיעים דומה: שני שרים מטעם חיזבאללה, ושלושה שרים מטעם אמל. משרד הבריאות עתיר התקציבים הועבר לידי אחד

מהשרים מטעם חיזבאללה, ומשרד האוצר נשאר בידי אמל".

משרד האוצר חולש כמובן על כל התקציבים במדינה, ושליטה שיעית בו יכולה לסייע להם לשקם את המדינה בהתאם לאינטרסים של תנועות הגוש, ואולי אף לשמר לעצמן תקציבים. אך בארי מסביר שיש חשיבות גדולה אחרת גם למשרד: "החוק הלבנוני מחייב חתימה של שלושה אישים ברוב החלטות הממשלה – הנשיא, ראש הממשלה ושר האוצר. תפקיד זה מעניק למשרד השפעה גדולה בתהליך קבלת ההחלטות במדינה", הוא כתב.

ובכל זאת, אולי יש בשורה אחת חשובה בממשלה החדשה. כאמור, הגוש השיעי קיבל חמישה שרים, אולם הוא איבד כמה מבני הברית שלו בממשלה הקודמת, ולמעשה נותר ללא "הגוש החוסם" שהחזיק בעבר. לפי החוקים הלבנוניים, רוב של שני שלישים לפחות מחברי הממשלה מהווה מניין חוקי לכינוס ישיבותיה. ללא נוכחות כזאת, ישיבות הממשלה עשויות להיחשב לא חוקיות, והחלטותיהן אינן תקפות.

בממשלה החדשה לא צורפה סיעתו של ג'בראן באסיל, נוצרי שנחשב תומך חיזבאללה, ומנגד חבר בה הזרם הנוצרי בראשות סמיר ג'עג'ע – מבקר בולט של ארגון הטרור. בעבר נהנה הגוש השיעי ותומכיו מייצוג שעלה לכדי "שליש+1" מהממשלה, וכך הצליח לסכל העברת כל צו או חוק שלא היה מעוניין בו. כעת המצב שונה, וחיזבאללה ואמל יצטרכו לכרות בריתות חדשות כדי לחסום מהלכים של הממשלה, מה שיאפשר לה לקדם סוף-סוף רפורמות שונות מעל ראשו של הגוש השיעי.

המשקיעים יירתעו?

הממשלה החדשה נדרשת לעמוד מול שלל אתגרים ויעדים כבר מימיה הראשונים לתפקיד. קודם כול, יש להבין כי היא ממשלה קצרת-מועד, שכן היא אמורה להכין את המדינה לבחירות שיתקיימו אי שם בשנה הבאה – כך שבכל מקרה לא מדובר על מינוי נצחי.

לפני כל דבר אחר, הממשלה מחויבת לגבש מסמך מדיניות עם מתווה כללי של סדרי העדיפויות שלה, והיא נדרשת לאשר אותו בבית הנבחרים תוך שלושים יום לכל היותר. ככלל, הפרלמנט ייוותר זירת התגוששות חשובה של הממשלה אם ברצונה להעביר החלטות שלא בהכרח מיטיבות עם חיזבאללה: הארגון מחזיק ב-53 מ-128 המושבים בבית הנבחרים, מה שמאפשר לו לסכל החלטות שדורשות רוב מיוחד. בנוסף, אם יגבש בריתות עם גורמים אחרים בפרלמנט, הוא עשוי להגיע לרוב רגיל – וכך לדאוג שכל מה שנעשה בפרלמנט ידרוש את אישורו.

סלאם הבטיח לקדם רפורמה במערכת המשפט במדינה. ראש הממשלה החדש הוא משפטן ועמד בראש בית דין, כך שסביר להניח שהנושא קרוב לליבו, והוא ידאג לפעול בו בהקדם. אבל עוד לפני שיטפל בשלל סוגיות תשתיתיות, על הפרק יש גם דברים דחופים בהרבה: אחד מהם, למשל, הוא העימותים שפרצו בסוף השבוע האחרון בגבול סוריה בין שבטים לבנוניים ובין כוחותיו של המשטר הסורי החדש. מיותר לציין שזה הדבר האחרון ששתי המדינות זקוקות לו, ומשבר כזה –

שכלל חטיפת חיילים, הפצצות ועוד לא יתרום ליציבותה של אף אחת מהן. הוא גם לא ייראה טוב בעיניים בינלאומיות ובעיני המשקיעים. חובה, אם כן, להשקיט את הסכסוך הזה ולדאוג שלא יסלים.

ואם בסכסוכי גבול עסקינן, הרי שהממשלה החדשה בלבנון מעוניינת בשימור הפסקת האש עם ישראל ונסיגת צה"ל מהמדינה, מה שיחייב לפחות למראית עין את הרחקת מוקדי חיזבאללה מאזורי דרום לבנון. במקביל תידרש הממשלה להתחיל את מאמצי השיקום והבנייה מחדש של הכפרים בדרום, ולבסס בהם רק את נוכחות הצבא הרשמי של המדינה הבטחה של מוקדי הכוח החדשים בלבנון בשבועות האחרונים.

אלא שהחלשתו של חיזבאללה, בד בבד כשהוא עצמו חלק מהממשלה החדשה, נראית לפחות על הנייר כסתירה פנימית. כיצד תצליח הממשלה לפרק את הארגון מנשקו ולדאוג להרחיקו מדרום לבנון, בזמן שהוא עצמו אמור להיות חלק ממנה? האם לא יגרום מצב כזה לפיצוץ פנימי? הרי כל תהליך הקמת הממשלה נעשה, בין היתר, בניסיון למנוע את הגישה של חיזבאללה למוקדי הכוח אז איך יכול להיות שהתהליך הזה יימשך כשהארגון הוא חלק ממנו?

חשוב לחדד שלא מדובר בשאלה תיאורטית, ולמעשה מדובר בנקודה החשובה ביותר שיש לברר בלבנון לקראת העתיד. יש לכך כמה סיבות: ראשית כול, תהיה זו תמימות לחשוב שארגון הטרור השיעי יוותר ללא קרב על העוצמה שצבר, התמיכה בלבנון והמעמד האזורי. לא בטוח שגם הפטרונים שלו בטהרן יאהבו גישה כזו. כבר כיום ממשיך ארגון הטרור להבריח אמצעי לחימה ללבנון, בניסיון לבנות את עצמו מחדש ולשקם את כוחו, ואף נעזר לשם כך בקצינים בכירים בכוח קודס שהגיעו למדינה, ואפילו הבריחו לו כסף. בנוסף, לא מופרך להניח שהוא ישתמש באלימות, בהפחדות ובאיומים נגד אויביו ויריביו מבית כדי לבסס את עמדתו בלבנון.

שנית, כעת זו נקודת זמן שבה ארגון הטרור השיעי עוד מצוי על הקרשים, ולא שב לכוחו המלא. אם עאון וסלאם רוצים להיאבק בו, הם צריכים לפעול במהירות לחזק את מוסדות המדינה הלבנוניים ולדאוג שהם אלה שידאגו לחוק וסדר בדרום המדינה. הם חייבים לוודא שכספי המדינה הלבנוניים יישלטו על ידי המוסדות הכלכליים ולא יעברו למטרות טרור, ושמוסדות המשפט לא יישאו פנים לאף קבוצה או גורם כוח. אם יבהירו היטב שחיזבאללה אינו עוד מגן לבנון, וכי הוא גם לא אוחז במוסרות השלטון הארגון עשוי לספוג מפלה גם בזירה הפוליטית בבחירות במאי 2026, ואולי כך גם להתחיל להיעלם לחלוטין מהזירה הלבנונית.

זה גם ההקשר שחשוב דווקא לראות את העברת תיק האוצר לידי אמל. אם הארגון השיעי ישתף פעולה דווקא עם חיזבאללה, ולא יטפל בכספי המדינה בידיים נקיות תהיה זו מכה אנושה ללבנון והישג לחיזבאללה. לא סתם האמריקנים נלחמו פרטנית נגד העברת תיק האוצר לידי חיזבאללה.

שלישית, וחשוב עוד יותר: אם ישתקם חיזבאללה במהירות ויבסס את כוחו בדרום המדינה, לא בטוח שישראל תראה זאת בעין יפה. נסיגה של צה"ל היא אחת המטרות העיקריות כיום

בביירות, וסלאם לא רוצה לסכן את הסיכויים להשגתה.

לבסוף, התפיסה של לבנונים רבים וגורמי כוח מרכזיים בעולם היא שרפורמה כללית במדינה אינה עולה בקנה אחד עם שליטה של חיזבאללה בלבנון בוודאי לא במובן הצבאי, אך גם לא מבחינת השפעה פוליטית. הרחקת חיזבאללה מהגה השלטון חשובה מאוד לכל אפשרות של שיקום לבנון. אם יתברר, למשל, שארגון הטרור השיעי שולט במשרד האוצר דרך אמל, מוסדות כלכליים רבים כמו קרן המטבע הבינלאומית, שבעבר התריעה על המצב הפוליטי בלבנון ויציבותה יהססו אם להשקיע במדינה.

יתרה מכך, אם חיזבאללה יתפוס עמדות השפעה מרכזיות בביירות, ממשל טראמפ יתרחק במהירות מהסיוע ללבנון, ובהמשך יצטרפו אליו גם מדינות כגון ערב הסעודית, שבאחרונה השקיעה מאמצים ועניין במדינת הארזים. סביר להניח שגם רבות ממדינות המפרץ לא יתלהבו להשקיע מכספן על קרן הצבי הלבנוני אם חיזבאללה יצבור השפעה רבה מדי.

התחזקות של חיזבאללה עלולה גם לפגוע בתהליכי רפורמה שכבר יצאו לדרך וקשורים לארגון, כמו החקירה שהחלה מחדש על נסיבות הפיצוץ הגדול ב-2020 בנמל ביירות, שבו נהרגו למעלה ממאתיים איש. חיזבאללה בשיא כוחו בלם אותה, וכעת כשהתחדשה הוא בוודאי לא ירצה שתצא לדרך ותפנה כלפיו אצבע מאשימה.

השאלה היא כיצד נדע אם חיזבאללה מתחזק בעתיד הקרוב. אחד הדברים שיכולים להצביע על כך הוא מעורבותו במינויים של תפקידים בכירים במדינה שעלולים לסייע לו בבנייה מחדש או מאידך גיסא להפריע לו, כגון מפקד הצבא החדש או נגיד הבנק המרכזי. אם יצליח לבחוש מאחורי הקלעים ולהביא לבחירתם של אנשים שידידותיים אליו, ושיכולים לסייע לו בהשתקמות והתחמשות הרי שיש בכך סימן לדאגה.

מבחינת לבנון זהו מבחן משמעותי לדרכה בעתיד, וסביר להניח שבקהילה הבינלאומית יעקבו אחרי מעשיה בשבע עיניים. כדאי שהפעם ארה"ב, ערב הסעודית ומדינות המפרץ ישקיעו הרבה מחשבה בפעולותיהן בלבנון, שאם לא כן הן עשויות להתעורר מאוחר מדי ולגלות שחיזבאללה עודנו כאן, ולא מתכוון ללכת. השבוע, כך נראה, הן התעלמו מהסנונית הראשונה שמבשרת על התהליך האפשרי הזה.

פורסם במקור ראשון, בתאריך 12.02.2025.